

Hrvatska na UNESCO-voj listi baštine

Sailović, Jovana

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:949116>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

JOVANA SAILOVIĆ

HRVATSKA NA LISTI UNESCO-VE BAŠTINE

Završni rad

Pula, rujan 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

JOVANA SAILOVIĆ

HRVATSKA NA LISTI UNESCO-VE BAŠTINE

Završni rad

JMBAG: 0303047086, redovita studentica

Studijski smjer: preddiplomski studij kulture i turizma

Predmet: Kulturno povijesni spomenici

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: kultura

Znanstvena grana: hrvatska kulturna baština

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, rujan 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Jovana Sailović, kandidatkinja za prvostupnicu Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 3. rujna 2019.

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Jovana Sailović, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Hrvatska na listi UNESCO-ve baštine“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 3. rujna 2019.

SADRŽAJ

UVOD	7
1.UNESCO-VA LISTA BAŠTINE	8
1. LISTA MATERIJALNE BAŠTINE	11
2.1. PLITVIČKA JEZERA	11
2.2. GRADSKA JEZGRA DUBROVNIKA	12
2.3. DIOKLECIJANOVA PALAČA I GRADSKA JEZGRA SPLITA	13
2.4. EUFRAZIJEVA BAZILIKA U POREČU.....	15
2.5 GRADSKA JEZGRA TROGIRA	16
2.6. KATEDRALA SV. JAKOVA U ŠIBENIKU	17
2.7. STAROGRADSKO POLJE	18
2.8. STEĆCI	20
2.9. MLETAČKE UTVRDE	21
2.10. BUKOVE ŠUME	22
2. LISTA NEMATERIJALNE BAŠTINE	24
3.1. ČIPKARSTVO U HRVATSKOJ	24
3.2. DVOGLASJE TIJESNIH INTERVALA ISTRE I HRVATSKOG PRIMORJA.....	24
3.3. FESTA SV. VLAHA	25
3.4. KRALJICE ILI LJELJE	25
3.5. ZVONČARI KASTAVŠTINE	26
3.6. PROCESIJA "ZA KRIŽEN"	26
7. IZRADA DRVENIH TRADICIJSKIH IGRAČAKA S PODRUČJA HRVATSKOG ZAGORJA	27
3.8. SINJSKA ALKA	27
3.9. MEDIČARSKI OBRT NA PODRUČJU SJEVERNE HRVATSKE	28
3.10. BEČARAC	28
3.11. NIJEMO KOLO DALMATINSKE ZAGORE.....	29
3.12. KLAPSKO PJEVANJE.....	29

3.13. OJKANJE	30
3.14. EKOMUZEJ BATANA.....	30
3.15. MEĐIMURSKA POPEVKA	30
3.16. IZGRADNJA SUHOZIDA.....	31
3.17. MEDITERANSKA PREHRANA	31
4. TENTATIVNA LISTA	33
ZAKLJUČAK.....	35
IZVORI I LITERATURA	37
POPIS PRILOGA.....	38
SAŽETAK	39
ABSTRACT	40

UVOD

Kulturna baština je sve ono što ostavljamo u nasljeđe budućim generacijama. Nalazi se svuda oko nas, u materijalnom i nematerijalnom obliku. Bez baštine povijest jednog naroda ne postoji. Zaštita kulture baštine oduvijek je bila jedan od glavnih prioriteta u narodu. Materijalna baština čuvala se od propadanja, bilo da su u pitanju građevine ili prirodni lokaliteti. Nematerijalna baština, s druge strane, oduvijek se prenosila s koljena na koljena, od generacije do generacije. S vremenom je ustanovljeno da je potrebno pod jednim krovom postaviti centralnu organizaciju koja će se brinuti o kulturnoj baštini cijelog svijeta. Ta ideja je prerasla u ono što danas poznajemo kao UNESCO. Sama kratica znači *United Nations Educational Scientific and Cultural Organization*, ili prevedeno na hrvatski jezik Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu. Njezina misija je očuvanje svjetske baštine.

Ovaj završni rad fokusiran je na hrvatsku baštinu na listi. Hrvatska na listi materijalne baštine ima upisanih 10 lokaliteta, a na listi nematerijalne baštine se nalazi 17 običaja. Prva upisana područja na listi materijalne baštine bila su još za vrijeme Jugoslavije, sve ostalo je na listi otkad je Hrvatska postala samostalna država. Trenutno, također, postoji i 15 lokaliteta koji se nalaze na tentativnoj ili pristupnoj listi. Prvo poglavlje završnog rada bit će fokusirano na sam UNESCO, u kojem će biti pobliže objašnjeni kriteriji koji moraju biti ispunjeni da bi jedan lokalitet ili kulturno dobro moglo biti upisano na listu. U drugom poglavlju fokus će biti na listu materijalne baštine na kojoj Hrvatska ima 10 lokaliteta, 2 prirodna te 8 kulturnih. Treće poglavlje bavit će se listom nematerijalne baštine, a u četvrtom poglavlju će pobliže biti objašnjeno što je to točno tentativna lista i koji se lokaliteti iz Hrvatske nalaze na njoj. Nominacijski dokumenti, službene stranice UNESCO-a, Ministarstva kulture te neke od službenih stranica lokaliteta služili su kao glavni izvori za pisanje rada.

1.UNESCO-VA LISTA BAŠTINE

UNESCO je specijalizirana organizacija u sustavu Ujedinjenih naroda, utemeljena 1945. Glavni cilj je doprinos miru i sigurnosti, promovirajući suradnju među narodima na područjima obrazovanja, znanosti i kulture, u cilju unapređenja općeg poštovanja pravde, vladavine zakona, ljudskih prava i temeljnih sloboda¹. Kulturna baština predstavlja spomenike i prirodne rijetkosti te običaje, tj. materijalnu i nematerijalnu baštinu koju smo naslijedili od naših predaka, a prepoznate su od strane UNESCO-a kao vrijednosti koji se trebaju sačuvati za buduće naraštaje. Sve akcije provodi kroz 5 glavnih programa, a to su: obrazovanje, prirodne i društvene znanosti, sociologija, kultura i komunikacija s informatikom. Jedna od konferencija UNESCO-a odvijala se 1980. u Beogradu, u bivšoj Jugoslaviji. Materijalnu baštinu čine prirodna te izgrađena dobra koja imaju važnu povijesnu ili prirodnu vrijednost.

Slika 1. UNESCO-v logo

(Izvor: <https://www.un.org/youthenvoy/2013/08/unesco-united-nations-educational-scientific-and-cultural-organization/>, 19. kolovoza 2019.)

UNESCO-v Svjetski komitet za baštinu pomaže u zaštiti i/ili obnavljanju objekata s popisa pružanjem pomoći, bilo da je ona stručna ili materijalna. UNESCO-v prijedlog o očuvanju svjetske baštine prihvaćen je u Parizu na općoj sjednici UNESCO-a 16. studenog 1972., a na snagu je stupio 17. prosinca 1975. Od 2006. UNESCO sastavlja, pored popisa materijalne baštine, i popis nematerijalne baštine koji obuhvaća rituale,

¹ <http://whc.unesco.org> (31. srpnja 2019.)

društvene običaje, usmenu tradiciju, umjetničke izvedbe, festivale, znanja i običaje. Svaka država članica UNESCO-a sastavlja popis prirodnih i kulturnih dobara te na osnovu tog popisa predlaže Svjetskom komitetu za baštinu određena dobra za uvrštavanje na listu baštine. Komitet na temelju tih nominacija donosi odluku o uvrštavanju nekog dobra na listi.

Da bi neko dobro došlo na UNESCO-v popis, mora imati jedinstvenu vrijednost te ispunjavati bar jedan od 10 kriterija za upis. Kriteriji 1-6 odnose se na kulturna, a 7-10 na prirodna dobra.² Ti kriteriji su:

1. Remek djelo ljudskog kreativnog genija
2. Predstavlja važnu promjenu ljudskih vrijednosti tijekom određenog razdoblja u jednom kulturnom području svijeta, na području razvoja arhitekture ili tehnologije, monumentalnih umjetnosti, urbanizma ili dizajna krajolika
3. Posjed jedinstvena ili barem izvanredna svjedočanstva kulturne tradicije jedne postojeće ili nestale civilizacije
4. Izvanredan primjer gradnje, arhitekture ili tehnološkog kompleksa ili krajolik koji predstavlja važnu etapu (ili važne etape) ljudske povijesti
5. Izvanredan primjer tradicionalnog ljudskog naselja, upotreba tla ili mora, koji je reprezentativan za cijelu kulturu (ili kulture) ili ljudsku interakciju s okolišem, osobito ako je postao osjetljiv zbog utjecaja nepovratnih promjena
6. Izravno ili očito povezan s pojavama ili živom tradicijom, s idejama ili vjerovanjima, s umjetničkim i književnim radovima izvanrednog jedinstvenog značaja (kriterij se upotrebljuje samo uz neki drugi kriterij)
7. Neusporediv prirodni fenomen ili područje izvanredne prirodne ljepote i estetske vrijednosti (tzv. kulturni krajolik)
8. Izvanredan primjer važnih etapa povijesti Zemlje, uključujući zabilješke života, značajan neprekinut geološki proces u oblikovanju Zemlje ili značajna geomorfološka ili fiziografska odlika

² Višnja Grabovac, *UNESCO. Sva blaga svijeta*, Zagreb, 2013., str. 8.-9.

9. Izvanredan primjer koji predstavlja značajan neprekinut ekološki i biološki proces u evoluciji i razvoju kopnenih, slatkovodnih, obalnih i morskih ekosustava te biljnih i životinjskih skupina
10. Najvažnije i značajno prirodno stanište za očuvanje prirodne raznolikosti na lokalitetu (*in situ*), uključujući ugrožene vrste izvanredne vrijednosti za znanost ili očuvanje života.

Pored listi materijalne i nematerijalne baštine, UNESCO također ima i listu baštine u opasnosti. Na ovoj listi se za sada nalaze 53 lokaliteta koja su postavljena na nju u skladu s člankom 11.4 Konvencije.³

Danas se na popisu nalazi 981 dobro, raspoređeno u 160 država, od toga 759 kulturnih, 193 prirodnih i 29 mješovitih dobara.

³ <http://whc.unesco.org/en/conventiontext/#Article11.4> (31. srpnja 2019.)

2.LISTA MATERIJALNE BAŠTINE

Materijalna baština predstavlja sve dobra koja su prisutna u materijalnom smislu na području neke države. Pod ova dobra mogu spadati različite gradske jezgre, utvrde, prirodne ljepote, odnosno sve ono što je vidljivo i nastalo je utjecajem prirode ili ljudskim naporom i trudom.

2.1. PLITVIČKA JEZERA

Plitvička jezera jedan su od prvih spomenika s područja Hrvatske upisanih na listu. Zajedno s Dioklecijanovom palačom u Splitu i starom gradskom jezgrom Dubrovnika, na listi su od 1979. Ispunjavaju 7., 8. i 9. kriterij. Ujedno su jedan od 8 nacionalnih parkova u RH. Nacionalnim parkom su proglašena 1949. Park se sastoji od 16 povezanih jezera podijeljenih na Gornja i Donja jezera. Jezera su: Prošćansko jezero (Prošće), Ciginovac, Okrugljak, Batinovac, Vir, Veliki i Mali Jovinovac (Veliko i Malo jezero), Galovac, Milino jezero, Gradinsko jezero, Veliki Burget, Kozjak, Milanovac, Gavanovac, Kaluđerovac i Novkovića brod. Ukupna površina svih jezera je oko 2 četvorna kilometra. Tri četvrtine površine otpada na dva najveća i najdublja jezera: Kozjak (81,5 ha) i Prošćansko jezero (68 ha). Jezera su povezana brojnim slapovima koji stvaraju nevjerojatne prizore. Većina vode u jezera dolazi iz Crne i Bijele rijeke. Najveći slap je Veliki slap, visok 78m.

Jezera su, pored bogate flore i faune, bila i mjesto gdje se moglo od prapovijesti naći ljudski utjecaj. „U prapovijesno doba na ovom području su živjeli Japodi od 12. do 1. stoljeća prije Krista kada dolaze pod rimsku vlast. Japodi su gradili naselja na uzvisinama radi lakše obrane i kontrole putova, a najviše su se bavili stočarstvom.“⁴ Na području samoga parka i njegove okolice nalaze se razni lokaliteti koji nisu još uvijek u potpunosti istraženi.

⁴ <https://np-plitvicka-jezera.hr/prirodna-i-kulturna-bastina/kulturno-povijesna-bastina/> (18. kolovoza 2019.)

Slika 2. Plitvička jezera

(Izvor: <https://np-plitvicka-jezera.hr/multimedija/foto/>, 18. kolovoza 2019)

2.2. GRADSKA JEZGRA DUBROVNIKA

Gradska jezgra Dubrovnika na UNESCO-voj listi baštine se nalazi od 1979. Ispunjava 1., 3. i 4. kriterij. Dubrovnik kao grad nastaje u 7. stoljeću. U početku se nalazio na malom otoku koji je kasnije spojen s kopnom u 11. stoljeću, nasipavanjem uskog kanala koji formira današnju ulicu Placa, tj. Stradun. Krajem srednjeg vijeka Dubrovačka Republika bila je jedina država na istočnoj obali Jadrana koja je konkurirala moći Mletačke Republike. Ono po čemu je gradska jezgra poznata su zidine koje je obuhvaćaju. Duge su 1940 metara. Današnji opseg potječe iz 14. stoljeća, a konačan izgled sustav je primio u vremenu koje, ne bez razloga, nazivamo zlatnim dobom Dubrovnika, tj. od pada Carigrada 1453. do katastrofalnih potresa i razaranja Dubrovnika 1667.⁵ Na četiri istaknute točke zaštićen je jakim utvrdama. Na sjeveru je kula Minčeta, na istoku luku brani tvrđava Revelin, na jugoistočnoj strani tvrđava svetog Ivana, na zapadu utvrda Bokar, a od opasnosti s kopna i mora na toj strani grad štiti tvrđava Lovrijenac. Grad je imao i velika vrata, na zapadu Vrata od Pila na istoku Vrata od Ploča, a u luku se ulazilo kroz Vrata od Ponte i Vrata ribarnice.

⁵ Alan Čaplar, Joško Belamarić, Iris Biškupić Bašić i dr. , *Blaga Hrvatske*, str. 165.

Slika 3. Gradska jezgra Dubrovnika

(Izvor:http://www.tzdubrovnik.hr/lang/en/get/dubrovnik_za/75126/game_of_thrones_robin_hood_star_wars_dubrovnik_and_film_productions.html, 18. kolovoza 2019.)

Na jednom kraju Straduna nalazi se Velika Onofrijeva česma, a na drugom Orlandov stup. Najznamenitije palače u gradu su Sponza i Knežev dvor. Palača Sponza služila je kao carinarnica i kovnica novca, a danas je u njoj arhiv. Knežev dvor bio je javno sjedište kneza te ujedno i njegova privatna rezidencija. Od sakralnih građevina najistaknutija je crkva sv. Vlaha, zaštitnika Dubrovnika, koja je izgrađena 1715. Mnogi ljudi Dubrovnik nazivaju Biserom Jadrana te je s razlogom na UNESCO-voj listi baštine.

2.3. DIOKLECIJANOVA PALAČA I GRADSKA JEZGRA SPLITA

Ovaj kompleks na listu UNESCO-ve baštine je upisan 1979. Ispunjava 2., 3. i 4. kriterij. Palača je najvjerojatnije izgrađena zimi 298. god. Jedno je od najznačajnijih djela kasnoantičke arhitekture. Ima pravokutni oblik (oko 215x80 m) s dvije glavne ulice – *cardo* i *decumanus* – koje iz središta palače vode prema vratima. Vrata su imala zvučna imena: sjeverna – *Porta septemtrionalis*; istočna – *Porta orientalis*; zapadna – *Porta occidentalis*; južna – *Porta meridionalis*. Nazivi ovih vrata su i Zlatna, Srebrna, Željezna i Mjedena vrata. Južno od središta palače se nalazio *peristel* koji predstavlja središnji trg

u palači. „Car se pojavljivao pod arhitravnim lukom središnjeg dijela protirona, podanici su mu pristupali, klečeći mu ljubili skute njegova grimiznog plašta, ili pred njim padali ničice, ležeći cijelim tijelom na zemlji.“⁶ Istočno od njega je Dioklecijanov mauzolej. U njegovoj osnovi nalazi se hram posvećen Jupiteru. S obje strane prilaza prema hramu pronađeni su temelji koji su bili posvećeno Kibeli i Veneri. Palača je služila kao utočište rimskih velikaša koji su bili u nemilosti cara⁷.

Slika 4. Peristil

(Izvor: <https://visitsplit.com/hr/528/peristil>, 19. kolovoza 2019.)

U sklopu palače nalaze se i podrumi koji su jedan od glavnih razloga zbog koji je cijela palača završila na UNESCO-voj listi. Još uvijek su dobro očuvani te se u njima redovito odvijaju izložbe, predstave, sajmovi, različita događanja, ali služe i kao kulisa za snimanje raznih serija i filmova. Početkom 19. stoljeća djelomice se ruše gradski bedemi. U vrijeme austrougarske uprave veći dio sklopa Kneževog dvora je uklonjen. God. 1893. podiže se Hrvatsko narodno kazalište. Nakon uvrštavanja na UNESCO-vu listu baštine pokrenut je niz restauracija te analiza povijesnog razvoja Splita. Povijesna jezgra je nakon obnavljanja postala prostor u kojem ljudi žele boraviti i živjeti.

⁶ <https://visitsplit.com/hr/528/peristil> (18. kolovoza 2019.)

⁷ Isto; str. 176.

2.4. EUFRAZIJEVA BAZILIKA U POREČU

Kompleks Eufrazijeve bazilike u Poreču na listi UNESCO-ve baštine se nalazi od 1997. Ispunjava 2., 3. i 4. kriterij. Naziv je dobio po biskupu Eufraziju koji je sredinom 6. stoljeća uredio tadašnji kompleks i ukrasio ga poznatim mozaicima. Prije bazilike na tome su mjestu postojale dvije faze ranokršćanskih građevina. U Poreču je kršćanstvo utemeljeno već u 4. stoljeću. Izgradnja bazilike započela je 553. god. Kompleks su činile tri četverokutne dvorane odvojene zidovima. Srednja je služila za euharistijske žrtve, u južnoj su se čuvale relikvije i ostaci sv. Maura, a u sjevernoj je bila krstionica. Brodovi bazilike završavaju polukružnim apsidama, a u centralnoj je smješten ciborij. Posebnu umjetničku vrijednost imaju skulpture i mozaici, posebice u centralnoj apsidi koja je reprezentativni primjer bizantskog monumentalnog stila 6. stoljeća. Osim zidnih, sačuvani su i podni mozaici.

Slika 5. Središnji mozaik u bazilici

(Izvor: vlastita fotografija)

Bazilika je skladno uklopljena u gradsku jezgru Poreča. Cjelinu čine trobrodna bazilika, atrij, osmerokutna krstionica, biskupska palača i trolisna grobna kapela⁸. U cijeloj bazilici ne postoji centralna kupola, što je neuobičajeno za sakralne objekte te je zbog toga mozaik Krista smješten u centralnoj apsidi, odakle gleda na okupljeni puk. Zbog dobre očuvanosti kompleks je najznačajniji spomenik kasnoantičke i ranobizantske arhitekture na hrvatskom tlu, a ujedno i najočuvaniji kompleks takvog tipa na svijetu.

2.5 GRADSKA JEZGRA TROGIRA

Gradska jezgra Trogira na UNESCO-voj listi baštine nalazi se od 1997. Ispunjava 2. i 4. kriterij. Trogir je izvanredan primjer kontinuiteta grada. Sadrži ortogonalni plan ulica koji potječe još iz helenističkog doba. Originalnom otočiću na kojem je grad nastao dograđen je Borgo-Varoš s utvrdom. U gradu su sačuvane broje kuće, palače te nekolicina crkava. Južna strana još je uvijek opasana gradskim zidinama s kulama, a ostatak je porušen početkom 19. stoljeća. Sredinom 15. stoljeća dovršena je gradnja kaštela Kamerlengo na jugozapadnom uglu, koji je od grada bio odvojen širokim jarkom i drvenim pokretnim mostom sve do 1880-ih. Utvrda je služila za smještaj vojnika. Nasuprot kaštelu nalazi se kula sv. Marka koja se bila izgrađena u svrhu obrane.

Trogir je također poznat kao grad s najbolje očuvanim fondom srednjovjekovne stambene arhitekture u Hrvatskoj. Današnja katedrala je izgrađena u 13. stoljeću te je koncipirana kao trobrodna bazilika čija je glavna lađa znatno viša i šira od bočnih. Zvonik katedrale započet je polovicom 13. stoljeća, a dovršen tek 1603. Na portalu se nalaze scene iz Kristovog života. Katedrala je remek-djelo majstora Radovana. U jezgru grada još se ubrajaju crkva sv. Barbare, koja je najstarija sačuvana crkva, crkva sv. Petra, koja je bila u sklopu istoimenog ženskog samostana, dominikanski samostan sv. Dominika, kao i benediktinski samostan sv. Nikole

⁸ Isto, str. 163.

Slika 6. Povijesna jezgra Trogira

(Izvor: <https://croatia.hr/hr-HR/dozivljaji/kultura-i-bastina/unesco-povijesna-jezgra-trogira>, 30.kolovoza 2019.)

2.6. KATEDRALA SV. JAKOVA U ŠIBENIKU

Katedrala sv. Jakova na UNESCO-voj listi se nalazi od 2000. Ispunjava 1., 2. i 3. kriterij. Izgrađena je između 1431. i 1535. Kamen za gradnju dopremao se s Korčule, Brača, Krka i Raba. Ideja o gradnji javlja se još 1298., kada Šibenik službeno dobiva naziv grada te mu je dodijeljena i vlastita biskupija. U to vrijeme je već postojeća crkva sv. Jakova postala stolna crkva, ali je ustanovljeno da je premala te je zalaganjem biskupa Bogdana Pulšića 1402. osnovan fond za izgradnju nove katedrale. Zanimljiva je činjenica da su svi dijelovi konstruirani isključivo od kamena, metodom montažne gradnje bez vezivnih gradiva. Tri su arhitekta bila zadužena za izgradnju i razvijanje strukture, a to su Francesco di Giacomo, Juraj Dalmatinac i Nikola Firentinac.

Juraj Dalmatinac dao je isklesati 74 realistična portreta na trima apsidama koja su napravljena u prirodnoj veličini i predstavljaju jedinstven primjer u europskoj sakralnoj građevini⁹. Unutrašnjost katedrale podijeljena je stupovima na tri lađe. Ispred zapadnog pročelja, koje je bilo glavno, nalazi se trg s kojeg se može vidjeti cijelo pročelje. Začelje

⁹ Isto, str. 188.

katedrale završava trima apsidama. Šibenska se katedrala smatra najljepšim primjerom umjetničkog dosega svojega doba u Hrvatskoj. Izgradnja katedrale dovršena je 1536., a 1555. biskup Ivan Lucije Štafilić ju je posvetio. Katedrala je prošla temeljitu obnovu u 19. stoljeću te je nakon toga ponovno posvećena 1860.

Slika 7. Katedrala sv. Jakova

(Izvor: <https://croatia.hr/hr-HR/dozivljaji/kultura-i-bastina/unesco-katedrala-sv-jakova-u-sibeniku>, 30. kolovoza 2019.)

2.7. STAROGRADSKO POLJE

Ovo polje na otoku Hvaru je na listi od 2008. Ispunjava 2., 3. i 4. kriterij. Najveće je i najplodnije polje na jadranskim otocima. Koristilo se isključivo za poljoprivredu¹⁰. Jedno je od remek-djela grčke kulture jer je ostalo praktički nepromijenjeno od prve kolonizacije starih Grka i jedinstveno je svjedočanstvo geometrijskog sustava podjele zemlje koji se koristio u antici. Dolaskom Grka utemeljen je Faros, koji se sastojao od centra i pripadajućeg teritorija. Najbolji je sačuvan primjer grčke parcelacije na Mediteranu. Polje je premjereno i podijeljeno na parcele, još poznate i pod nazivom

¹⁰ Isto, str. 180.

strige, veličine približno 180x900 metara. Podizani su suhozidi te poljske kućice koje su služile za čuvanje alata, kao i zaklon od nevremena. Kulture koje su se najviše uzgajale bile su vinova loza, pšenica i maslina. Doseljenici su u poljima gradili nastambe, a one luksuznije su bile iz rimskog doba. Kako bi se polja zaštitila, stanovnici su na uzvišenjima formirali obrambeni sustav, čiji se ostatci mogu vidjeti još i danas. Također se mogu naći manje crkve i kapele.

Slika 8. Starogradsko polje Hvar

(Izvor: <https://croatia.hr/en-GB/experiences/culture-and-heritage/unesco-starigrad-plain>, 30. kolovoza 2019.)

U rimsko doba se dosadašnja polja dijele na manje jedinice, Faria nasljeđuje Faros te se postojeće kuće adaptiraju u rimskom stilu. Dolaskom renesanse glavna grana privrede postaje vinogradarstvo. Višak proizvoda pokreće razvijanje pomorstva i trgovine te se formira flota, a brodovlasnici i kapetani brodova dobivaju utjecaj u društvu. Morsku vizuru današnjega Staroga Grada oblikuju u 19. stoljeću pomorci, školovani građani, obrtnici i trgovci. Starogradsko polje danas predstavlja najbolje sačuvan antički – grčki krajolik na Sredozemlju.

2.8. STEĆCI

Stećci su vrsta kamenog nadgrobnog spomenika. Sam naziv im dolazi od prezenta glagola stajati. Nastali su u srednjem vijeku te se na njima ocrtava tadašnji život naroda. Prva pojava im se javlja u drugoj polovini 12. stoljeća, a procvat su doživjeli u 14. i 15. stoljeću. Prvi pisani zapis o stećcima je putopis Slovenca Benedikta Kuprešića koji je izdan 1530., iako je zanimljivo da je do tada uporaba stećaka bila u opadanju. Najrašireniju uporabu imali su u Bosni i Hercegovini, ali ih se može naći i u okolnim zemljama. Postoje dvije vrste stećaka: položeni i uspravni. Ukrašeni su s različitim srednjovjekovnim motivima koji su mogli biti religiozne naravi: križevi, polumjesec, ljiljan; ili svetkovne: ples, lov, turniri, prirode. Ovi motivi su se skoro uvijek međusobno miješali te su bili uklesani ili ucrtani direktno na kamenu plohu.

Slika 9. Stećci

(Izvor: <https://croatia.hr/en-GB/experiences/culture-and-heritage/unesco-stecci-mediaeval-tombstones>, 30. kolovoza 2019.)

Pri formiranju stećaka može se vidjeti utjecaj ljudi koji su bili zaduženi za njegovu izradu, kao i želje pokojnika koje su se ispunjavale. God. 2009. Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Srbija i Crna Gora predale su zajedničku prijavu da se stećci zaštite kao kulturno dobro te su oni 2016. službeno upisani na listi baštine. Ispunjavaju 3. i 4. kriterij

za upis na listu. U prijavi je odabrano 30 lokaliteta, od kojih se 2 nalaze u Hrvatskoj, 3 u Crnoj Gori, 3 u Srbiji te 22 u Bosni i Hercegovini. Dva lokaliteta koja su u Hrvatskoj nalaze se u Cisti Velikoj, Velikoj i Maloj Crljivica te u Konavlima, lokalitet Sveta Barbara, Dubravki.

2.9. MLETAČKE UTVRDE

Pod ovim nazivom su okupljene utvrde koje su izgrađene od 16. do 17. stoljeća od strane Mletačke Republike te su služile za njezinu zaštitu od raznih neprijatelja koji su dolazili, kako s mora-Stato di Mare, tako i s kopna-Stato di Terra. Utvrde su pokrivale preko 1000 kilometara te su bile neophodne da bi štitele republiku, ali ujedno omogućile i njezino širenje na okolne prostore. Mletačka Republika je u razdoblju od 11. do 18. stoljeća bila jedna od najjačih sila te je s razvojem vojne tehnologije i uvođenjem baruta izgradnja fortifikacija prešla na novu razinu.

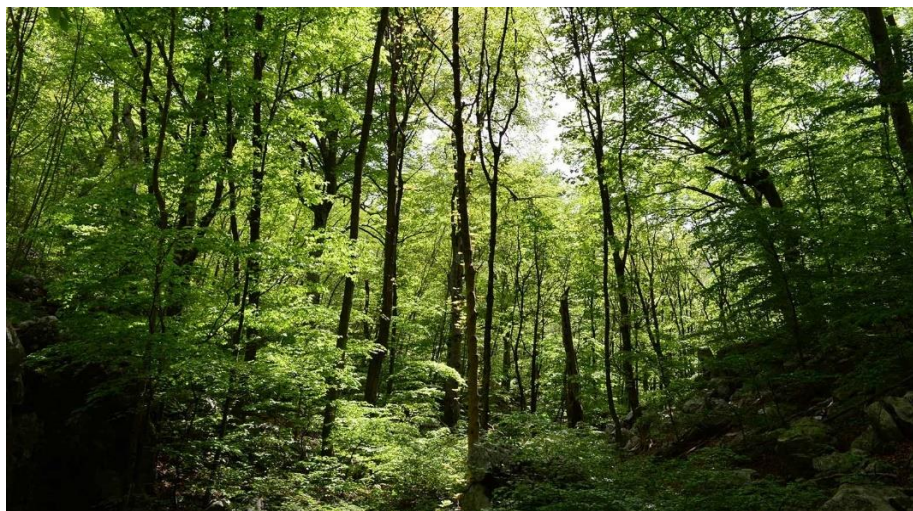
Slika 10. Utvrda sv. Nikole u Šibeniku

(Izvor: <https://croatia.hr/hr-HR/dozivljaji/kultura-i-bastina/unesco-venecijanski-obrambeni-sustav-16-i-17-stoljeca>, 22. kolovoza 2019.)

Na UNESCO-vu listu utvrde su upisane 2017. u zajedničkom pothvatu Italije, Hrvatske i Crne Gore te ispunjavaju 3. i 4. kriterij s popisa. Za sada je prijavljeno 6 lokaliteta, s mogućnošću proširenja. Tri lokaliteta nalaze se u Italiji – grad/utvrda Palmanova, utvrđeni grad Bergamo i utvrđeni grad Peschiera del Garda; dva lokaliteta su u Hrvatskoj - obrambeni sustav grada Zadra i utvrda sv. Nikole u Šibeniku; te jedan lokalitet u Crnoj Gori - utvrđeni grad Kotor. Lokaliteti u Italiji spadaju pod kopnene utvrde, odnosno Stato di Terra, a lokaliteti u Hrvatskoj i Crnoj Gori pod morske, odnosno Stato di Mare.

2.10. BUKOVE ŠUME

Bukove šume predstavljaju zajednički pothvat 12 zemalja da sačuvaju bukove prašume i izvorne bukove šume Karpata. Na listu su originalno upisane 2007., a popis je proširen 2011. i 2017. Ispunjavaju 9. kriterij s liste. Zemlje koje su zajedno upisane su: Albanija, Austrija, Belgija, Bugarska, Hrvatska, Italija, Rumunjska, Slovačka, Slovenija, Španjolska i Ukrajina. U Hrvatskoj je riječ o 1289,11 hektara bukove šume u Strogom rezervatu „Hajdučki i Rožanski kukovi“ koji su dio Parka prirode Velebit, kao i 2031,87 hektara koje se u Nacionalnom parku Paklenica nalaze na lokacijama Oglavinovac-Javornik te Suva draga-Klimenta. Zbog oštih vremenskih uvjeta i velikih količina snijega koji pada na području Velebita, koji predstavlja granicu između kontinentalnog i mediteranskog dijela Hrvatske, sva vegetacija se morala prilagoditi, a oko 70% vrsta koje se nalaze u zoni Hajdučkih i Rožanskih kukova su endemske.

Slika 11. Bukove šume

(Izvor: <https://croatia.hr/en-GB/experiences/culture-and-heritage/unesco-ancient-and-primeval-beech-forests>, 30. kolovoza 2019.)

Drveće je poznato po svojem specifičnom obliku, gdje je deblo savijeno ili ima oblik zvani *krummholz*, u kojem je drveće, odnosno njegove grane, zbog vjetra sve usmjereno na jednu stranu, što ne služi kao zaštita od vremenskih uvjeta. Hajdučki i Rožanski kukovi su skoro u potpunosti netaknuti od strane čovjeka zbog njihove nepristupačnosti te imaju samo osnovnu infrastrukturu. U NP Paklenica više je od 50% šume starije od 150 godina, a najbolji indikator za to su različite vrste ptica koje se mogu naći na području parka. Pored biljnog, postoji i zanimljiv životinjski svijet te je tamo stanište 4 vrste mesoždera: vuka, mrkog medvjeda, risa i divlje mačke, kao i 24 vrste slijepih miševa.

1. LISTA NEMATERIJALNE BAŠTINE

Nematerijalna baština na jednome mjestu okuplja sve običaje i tradicijsku baštinu jednog naroda. Pod njezinim okriljem mogu se naći plesovi, pjesme, narodni običaji te različiti zanati koji su vezani za cijelu državu, odnosno jedan njezin specifičan dio.

3.1. ČIPKARSTVO U HRVATSKOJ

Čipka je ručni rad izrađen od lanenih, pamučnih, svilenih, agavinih, srebrnih i zlatnih niti. U Europi čipku su izrađivale žene u crkvenim redovima te plemstvo i građanstvo, dok su kod nas to bile žene iz ruralnih sredina. Čipka se najviše koristila u sklopu tradicionalne nošnje i posoblja. Osnovne tehnike izrade čipke su šivanje iglom i preplitanje pomoću batića. U Hrvatskoj čipka se proizvodi na tri lokaliteta – u Pagu, Lepoglavi i Hvaru. U Lepoglavi se radi čipka na batiće, Pag je poznat po čipki na iglu, a Hvar po čipki od agave. Lepoglavska čipka na batiće izrađivala se od grube lanene pređe za ukras ruha ili prodaju. Paška čipka originalno se koristila u folkloru, a nakon toga i samostalno kao ukras. Hvarska čipka od agave specifična je po svojem materijalu i po tome što je vezana specifično za benediktinske samostane.

3.2. DVOGLASJE TIJESNIH INTERVALA ISTRE I HRVATSKOG PRIMORJA

Ovo je stil folklorne glazbe koji se zasniva na netempiranim tonskim odnosima i ima karakteristične boje tonova koje se dobivaju pjevanjem djelomično kroz nos. Stil se može naći i izvan Istre i Primorja, ali je na tom području najrašireniji. Nije strano da se tijekom izvedbe događaju improvizacije te varijacije na temu. Ipak, zlatno pravilo svih izvedbi jest da završeci moraju biti unisoni, odnosno u otkavi. Većina tonskih nizova je sastavljena od četiri do šest tonova. Unutar raspona kretanje je od male terce, kad se pjeva na debelo, te od velike do uvećane sekste, kad se pjeva na tanko i debelo. Struktura teksta, formalna struktura pjesme te metroritam mogu biti sastavljeni od

jednostavnih obrazaca pa do sasvim slozenih. Unutar obrazaca su uvijek specifično slozeni odnos teksta i glazbe.

3.3. FESTA SV. VLAHA

Festa sv. Vlaha tradicionalna je festa koja se odvija u Dubrovniku svake godine na dan sv. Vlaha, zaštitnika grada. Ona je u kontinuiranom trajanju od 10. stoljeća do danas zadržala tradicionalne oblike. Temelji se na legendi o pojavljivanju Sv. Vlaha Dubrovčanima radi pomoći pri obrani protiv napadača. Tradicionalna je procesija Stradunom, kada se prenose svetačke mošti. U festu su uključeni stanovnici grada i okolice, zatim predstavnici države, lokalne samouprave te Rimokatoličke crkve. Skupljaju se barjaci svih dubrovačkih župa, a neizostavan je i linđo, tradicionalni dubrovački ples. Festa sama po sebi oblikuje društveni život i kvalitetu vlasti te obilježava kulturni i prirodni prostor grada od povijesti pa do danas. Kroz uključivanje različitih pojedinaca i grupa iz Hrvatske i okolice također potiče međunarodnu suradnju.

3.4. KRALJICE ILI LJELJE

Ovo je tradicionalna povorka koja se odvija svake godine na proljeće u selu Gorjani oko Duhova. Mlade djevojke obučene u tradicionalne nošnje podijeljene na kraljeve i kraljice idu kroz selo, pjevajući tradicionalne pjesme te izvode tradicionalni ples sa sabljama. Kraljevi nose sablje i muške šešire te ih najčešće ima desetak, dok je kraljica upola manje i one nose na glavi bijele vijence. Šeširi koje nose kraljevi na sebi imaju ukrase od cvijeća, šarene trakice te obvezatno s prednje strane se nalazi malo ogledalce koje služi da bi odbijalo zle sile. Po starom vjerovanju, ukoliko bi zli duhovi ugledali svoj odraz u ogledalu pobjegli bi u strahu. Kod domaćina pjevaju pjesme djevojci, mladiću ili mladoj nevjesti, ovisno o kući koju su posjetili. Nakon pjesme kraljevi izvode ples sa sabljama, dok im kraljice kroz pjesmu komentiraju ples. Poslije tradicionalnog plesa slijedi i narodni, kojemu se mogu pridružiti i ukućani. Nakon što ih domaćini ugoste te počaste hranom i pićem, odlaze u drugu kuću. Drugi dan Duhova

povorka odlazi u susjedno selo i grad. Na kraju se održava zajednička gozba i zabava kod jedne od sudionica povorke.

3.5. ZVONČARI KASTAVŠTINE

Od 17. siječnja pa sve do Pepelnice, u vrijeme poklada, grupe mladića obilaze svoja i susjedna sela. Te grupe rade višekilometarske ophodnje po tradicionalnim putovima. Na glavama najčešće imaju maske ili oglavlja koja simboliziraju plodnost i vegetaciju. Na leđima nose izvrnutu ovčju kožu i zvona po kojima su dobili ime. Smatra se da ne može svaki muškarac biti dio ove povorke, zbog određenog umijeća i fizičke izdržljivosti koja je potreba da se izdrži cijela povorka. Ritual se izvodi radi prizivanja plodnosti i potječe još iz drevnih magijskih rituala. Zvona ujedno svojim oglašavanjem kroz razne plesove koje momci izvode tjeraju zle sile, a u tu svrhu su služila i oglavlja te izvrnuta ovčja koža. Na ophod se kreće ujutro i ne zaustavlja do uvečer, a odvija se u vrijeme poklada. Iako je originalno povorka bila bitna zbog svojeg magijskog značenja da priziva plodnost, danas je bitnija zbog toga što zvončari i oni koji ih prate imaju interakciju sa stanovništvom svih sela kroz koja prolaze. Na taj način oni održavaju međuljudske odnose naselja na Kastavštini. Uz običaj se također vezuju i specifična jela, rukotvorine u vidu maski, oglavlja i zvona te plesovi i norme društvenog ponašanja.

3.6. PROCESIJA "ZA KRIŽEN"

Ova procesija predstavlja obred pobožnosti koji se odvija već pet stoljeća neprekidno u noći s Velikog četvrtka na Veliki petak i povezuje šest mjesta središnjeg dijela otoka Hvara: Jelsu, Pitve, Vrisnik, Svirče, Vrbanj i Vrbosku. Istovremeno kreću ophodi u šest župa u deset sati navečer, na čelu s križonošom. Velika je čast biti križonoša koji nosi križ težak i do 18 kilograma u znak zahvalnosti ili zamolbe u ime vlastite obitelji i/ili u svoje ime. Ljudi znaju čak i tek rođenu djecu upisati da budu križonoše kad odrastu. Njegova kuća je cijele godine obilježena križem. U procesiji on hoda bos ili u čarapama, nigdje ne sjeda, a u crkvi stoji ili kleči. Iza njega u procesiji ide odabrana pratnja u bratimskim tunikama te vjernici i hodočasnici. Procesija se zaustavlja u crkvama i kapelama okolnih mjesta gdje ih čekaju svećenici, ali se pred jutro vraćaju u

svoju župnu crkvu. Tijekom 8 sati trajanja prođe se čak 25 kilometara. Hvaranima je procesija bitan dio uskršnje tradicije.

7. IZRADA DRVENIH TRADICIJSKIH IGRAČAKA S PODRUČJA HRVATSKOG ZAGORJA

Drvene igračke su prepoznatljiv proizvod Hrvatskoga zagorja. Oblikovanje i ukrašavanje se prenosi naraštajima, a počelo je u 19. stoljeću. U selima kao što su Stubica, Tugonica, Laz i Marija Bistrica, izrada se zadržala sve do danas. Izrada igračaka se uči prenošenjem s koljena na koljeno unutar obitelji kroz generacije. Ručno ih izrađuju muškarci od drva bukve, lipe, javora i vrbe, a najčešće boje žene. Igračke su u principu iste, ali ne mogu postojati dvije iste jer se izrađuju ručno. Najprije su se izrađivala svirala, a zatim i igračke. Drvo se pomoću šablona rezalo i oblikovalo. Kao podloga su se koristile najčešće žuta, crvena ili plava boja, a ukrasi su bili cvjetni ili geometrijski oblici. Boja su uvijek ekološke. Danas je u izradi oko 50 oblika igračka, a može se naći sve, od svirala, životinja pa do raznih predmeta za svakodnevnu uporabu.

3.8. SINJSKA ALKA

Sinjska alka je tradicionalno viteško natjecanje koje se održava od 1717. u Sinju u Cetinjskoj krajini. Alkari na konjima pokušavaju kopljem u punom galopu pogoditi alku koja ima dva koncentrična prstena spojena s tri prečke i užetom je zavezana na sredini ulice ili trkačke staze. Sam naziv potječe od turske riječi alka koja predstavlja povijesni suživot na našim područjima. Turnir je Statut dobio 1833., a u njemu su ispisana pravila igre te se naglašava poštena igra i sudjelovanje u zajednici. Pored Sinja, Alka se trčala četiri puta izvan grada, a to su bili: 1832. u Splitu, 1922. u Beogradu, 1946. u Zagrebu te posljednji put 2017. u Vukovaru. Pogodak u različita polja donosi različit broj bodova, a maksimalan broj je tri koji se dobije pogotkom u sridu. Pobjednik je onaj koji skupi najviše bodova, odnosno punata u tri trke. Svi alkari su obučeni u tradicionalne nošnje i pridržavaju se strogih pravila ponašanja propisanih Statutom alke. Kroz alku se prepliću različiti obredi, društvena okupljanja, različite proslave u krugu obitelji kao i javnosti. Sinjska alka predstavlja jedini preživjeli primjer srednjovjekovnog viteškog natjecanja,

ostavila je veliki trag na lokalnu povijest te je sredstvo prenošenja sjećanja s generacije na generaciju

3.9. MEDIČARSKI OBRT NA PODRUČJU SJEVERNE HRVATSKE

Ovaj obrt na području sjeverne Hrvatske ima stoljetnu tradiciju. U Europi se prvi put pojavio tijekom srednjeg vijeka u samostanima, a kod nas je dolaskom postao obrt. Najpoznatiji proizvod je licitar koji se veže uz hrvatski identitet, ali također se proizvodi med i svijeće. Uglavnom je izrada obiteljska tradicija. Recept je uvijek isti te sadrži brašno, šećer, vodu, sodu bikarbonu i obavezne mirodije. Kalupi se koriste za oblikovanje licitara koji se nakon toga peku, suše i boje jestivim bojama. Ukrašavanje zavisi od obrtnika do obrtnika, ali standardni ukrasi su slike, mala zrcala, stihovi ili poruke. Najčešći motiv je licitarsko srce. Često se zna izrađivati za vjenčanja te tada sadrži datum vjenčanja i imena mladenaca. Medičari djeluju svatko na svojem prostoru, bez konkurencije od strane drugih obrtnika. Umijeće se prenosi kroz generacije, isprva samo muškarcima, a danas su u izradu uključene i žene.

3.10. BEĆARAC

Bećarac je vokalni, odnosno vokalno - instrumentalni napjev, popularan na području Slavonije, Baranje i Srijema. Veseo je i najčešće prožet alegorijama i metaforama. Sam naziv dolazi od riječi bekar koja označava mladog neženju, samca koji je sklon jelu, piću i ženama. Pjeva se najčešće na svadbama te u drugim veselim prigodama. Bećarac ima određeni melodijski obrazac te se pjevaju različiti dvostihovi deseterci, najčešće ljubavne i metaforično erotske tematike. Uglavnom se "natpjevavaju" dva ili više pjevača koje prati skupno pjevanje i sviranje, hvaljenjem vrlina, ljepote, imovinskog stanja te se izruguju suparnici, prkosi i inati. Izvodi se isključivo uz glazbenu pratnju, najčešće tamburaških sastava ili mješovitih sastava, osim u iznimnim situacijama kada nema svirača. Izvodi se na način da prvi stih pjeva jedan pjevač koji ima određenu tezu, a drugi je humoristična antiteza koju pjevaju svi pjevači. Stihovi se često smišljaju na licu mjesta, uzimajući u obzir što se događa oko samih izvođača. Što

je pjevač dosjetljiviji, brz u smišljanju dvostihova, te ima dobru dikciju i glas, više je cijenjen. Bećarac je neizostavan dio kulture regije te je opstao na području zahvaljujući organizaciji pojedinaca i grupa i podržan je na svim razinama samouprave.

3.11. NIJEMO KOLO DALMATINSKE ZAGORE

Nijemo kolo je jedinstveno po načinu na koji se izvodi. Svaki plesač unutar kola igra svoj korak, poskakujući u kolu ili u paru, vodeći jednu ili dvije partnerice da ih svi prisutni mogu vidjeti. Nakon šetnje poskakujući povlači partnerice kako bi isprobao njihove plesne sposobnosti, bez ikakvih pravila, ovisno o raspoloženju. Ples se izvodi bez glazbene pratnje, isključivo u kolu, pa je zbog toga sama izvedba specifična. Ritam se daje isključivo udarcima nogu po podu. Za vrijeme izvedbe kola ne bi trebalo biti buke zato što ritam može poremetiti koncentraciju igrača. U okolici Sinja sredinom 1980-ih kolo se oblikuje u scensku koreografiju, što znači da svi izvođači izvode iste figure i korake. U drugim selima još uvijek je stari način spontanog izvođenja koraka, po kojima se mogu razlikovati različiti stilovi iz različitih sela. Nijemo kolo se danas izvodi za vrijeme poklada, sajмова i blagdana te na svadbama. Pored toga se izvodi na smotrama od strane raznih folklornih ansambala te se prenosi kroz njihovo djelovanje, dok se u prošlosti to prenošenje odvijalo spontano. U Metkoviću se od 1984. održava smotra *Na Neretvu misečina pala*, gdje sve lokalne zajednice u Dalmaciji imaju svoje predstavnike u vidu kulturno-umjetničkih društava. Nakon nastupa svi zajedno imaju rasprave sa stručnjacima vezane za tradiciju i kulturu.

3.12. KLAPSKO PJEVANJE

Klapa je tradicionalno homofono pjevanje bez pratnje instrumenata. Najrasprostranjenije je na području Dalmacije. Klapsko pjevanje koje poznajemo danas formira se sredinom 19. stoljeća. Sama riječ klapa potječe iz sjevernotalijanskom tršćanskom dijalektu i znači grupa. Najčešće forme višeglasja klapskih pjesama su troglasje i četveroglasje, a pjesme su homofoni a *capella* napjev te gotovo uvijek završavaju u terci, praćeni drugim glasom. Pjesme su spjevane *u duru* te svaki član

klape, ovisno o vokalnim mogućnostima, ima određeni zadatak, pa tako bariton popunjuje akorde, a bas označava harmonijske funkcije. Tekstovi pjesma najčešće su ljubavni, a mogu biti vedri, poetski, šaljivi, pa čak ponekad i pretjerano sentimentalni. Stil se razvio od tipičnog klapskog pjevanja do danas postavljanog i organiziranog oblika pjevanja.

3.13. OJKANJE

Ojkanje je pjevanje koristeći tehnike potresanja glasa. Melodije se baziraju na ograničenim tonskim nizovima, čiji interval ne odgovara današnjim standardnim intervalima, a stihovi pokrivaju različite teme. Pjesma traje koliko i dah glavnoga pjevača. Umjetnost ojkanja prenosi se izravno kroz imitiranje prethodnika, učenje preko video- i audio-materijala te organizirano učenje. Nažalost, broj izvođača koji se bave ojkanjem se smanjila migracijama iz sela u grad te sukobima i promjenom načina života. Upravo zbog toga ojkanje se nalazi na UNESCO-voj listi nematerijalne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita

3.14. EKOMUZEJ BATANA

Ekomuzej batana u Rovinju upisan je na UNESCO-vu listu kao jedan od najboljih primjera očuvanja nematerijalne baštine. Muzej je nastao na inicijativu lokalnog stanovništva te je rastao kroz različite projekte koje su razvili stručnjaci u suradnji s lokalnom zajednicom. Kroz muzej se provode različite aktivnosti kojima je cilj očuvanje načina izrade same batane, kao i tradicionalnih pjesama, načina govora te mnogih drugih vrijednosti Rovinja.

3.15. MEĐIMURSKA POPEVKA

Međimurska popevka spada pod vrstu tradicijske pučke pjesme koja se najviše izvodi u ruralnim krajevima Međimurja. „Međimurska popevka sastoji se od stihova koji se pjevaju na melodiju (vižu), oblikujući pjesmu (pesem), dok se ritmičke strukture

napjeva pjevaju s naglašenom osjećajnošću.“¹¹ Originalno je bila solistički žanr koji su pjevale žene, a danas ga izvode pojedinci i grupe oba spola, s ili bez instrumentalne pratnje, u jednoglasnim ili višeglasnim izvedbama te čak kao dio plesa. Stihovi su bili najčešće lirski i stvarali su podjele na različite tematike kojima su se popevke bavile. Najčešće teme su ljubav, ljepote Međimurja, skromnost ljudi te njihova čežnja da rodnim krajem, kao i vjerski osjećaji. Kroz popevku Međumurci su gradili svoj identitet.

3.16. IZGRADNJA SUHOZIDA

Suhozid je kamena konstrukcija koja se izrađuje bez uporabe vezivnog materijala, tehnikom slaganja kamena na kamen. Zajednički je upis na listu od strane Hrvatske, Cipra, Francuske, Grčke, Italije, Slovenije, Španjolske i Švicarske. Kamen je lomljeni, bez imalo obrade ili s apsolutnim minimumom. U širem smislu obuhvaća gradnju klesanim kamenom bez upotrebe veziva te polaganje kamenih pokrova i opločenja. Suhozid se na jadransko-dinarskom području Hrvatske javlja još u prapovijesti i zadržao se gotovo u izvornom obliku sve do danas. U lokalnoj zajednici predstavlja bitnu vezu s intenzitetom naseljenosti i ekonomskom aktivnosti te činjenicom da pretvara krš u korisno dobro. Primjeri suhozida mogu se vidjeti na lokalitetu Staro polje na Hvaru, koje se nalazi na materijalnoj listi baštine, gdje služi kao granica između parcela.

3.17. MEDITERANSKA PREHRANA

Mediteranska prehrana na Jadranu je uvjetovana klimom te povijesnim, ekološkim i kulturnim čimbenicima. Ta vrsta prehrane temeljni je dio identiteta lokalnog stanovništva. Mediteranska prehrana zajednička je nominacija Cipra, Hrvatske, Španjolske, Grčke, Italije, Maroka i Portugala, upisana na listu 2013. Predstavlja skup znanja, rituala i simbola vezanih za usjeve, ribarenje, brigu o životinjama, poljoprivredu, kuhanje i posebice za dijeljenje i konzumaciju hrane. Najveću ulogu u prenošenju znanja imaju žene jer čuvaju tehnike kuhanja, različite sezonske i blagdanske tehnike i jela te ih

¹¹ <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=21701> (22. kolovoza 2019.)

prenose na nove generacije. Ova prehrana poznata je po korištenju začinskog bilja u kuhanju, kao i širokoj uporabi morskih plodova, iako se može naći meso domaćih životinja i divljači. Pored hrane, fokus je također i na gostoprimstvu, međususjedskim odnosima, interkulturalnom dijalogu i kreativnosti. Prehrana je bitna poveznica na raznim festivalima i proslavama, gdje spaja ljude različitih generacija i socijalnog statusa.

4. TENTATIVNA LISTA

Tentativna lista predstavlja pristupnu listu lokaliteta za upis na listu. Na njoj se nalaze svi kandidati koje je zemlja članica predložila Svjetskom komitetu na razmatranje i ocjenu o mogućem upisu na listu baštine. Zemlje članice moraju dostaviti svu potrebnu dokumentaciju da bi se neki lokalitet mogao upisati na listu.

U Hrvatskoj se trenutno na tentativnoj listi nalazi 15 kandidata¹², a to su:

1. Tvrđa u Osijeku
2. Korčula
3. Motovun
4. Primoštenski vinogradi
5. Veliki Tabor
6. Lubenice
7. Blaca
8. Hrvatski limes
9. Solin i carski rimski kamenolom na otoku Braču
10. Varaždin
11. Zadar
12. Ston i Mali Ston
13. Velebit
14. Parkovi prirode Kornati I Telašćica

¹² <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=hr> (31. srpnja 2019.)

15. Dioklecijanov palača-proširenje

Postoji još lokaliteta koji bi se trebali naći na ovoj listi, ali za sada je samo gore navedenih 15 nominacija na pristupnoj listi prihvaćeno. Sada je na Svjetskom komitetu da odluči koji će lokalitet s liste biti sljedeći upisan na listu baštine.

Jedan od glavnih primjera lokaliteta koji bi trebali biti na tentativnoj te čak i na samoj listi baštine jest Arena u Puli. Kao jedan od najbolje održanih amfiteatara na području bivših teritorija Rimskog Carstva, predstavlja savršeni primjer umijeća izgradnje u antičko doba. Nažalost, promjene koje su obavljene na samoj Areni kako bi pojačale njezinu strukturalnu stabilnost te materijali koji su se koristili u njihovom izvođenju nisu bili prilagođeni cjelokupnom izgledu i vremenskom periodu izgradnje. Te promjene su utjecale na to da Arena bude uklonjena s tentativne liste na kojoj je bila upisana te je za sada jedini način da se vrati na listu taj da se strukturalne promjene uklone.

ZAKLJUČAK

Kulturna baština bitna je za naše postojanje. Ona nas čini onime što smo jesmo te je moramo zaštititi pod svaku cijenu. To je glavna misija UNESCO-a. Ovaj završni rad služi da pobliže prikaže što je to točno UNESCO, što se može vidjeti u prvom poglavlju, gdje je opisano kada nastaje, zbog kojeg razloga te koji su glavni kriteriji na čijoj se osnovi temelji cijeli odabir lokaliteta ili stavki za upis na listu. Hrvatska kao samostalna država postoji nešto više od 20 godina, ali već prije toga, u sklopu bivše Jugoslavije, upisuje svoj prvi lokalitet na listu materijalne baštine. U pitanju prirodne baštine Hrvatska ima brojne prirodne ljepote koje bi trebalo zaštititi jer zbog velikog dolaska turista dijelovi počinju mijenjati svoju strukturu. Ovo također vrijedi i za svu materijalnu baštinu izgrađenu ljudskom rukom, u što se mogu ubrojiti brojne sakralne građevine te povijesne jezgre gradova. Drugo poglavlje ovoga rada fokusirano je na svu materijalnu baštinu Hrvatske. Primorski gradovi poput Dubrovnika imaju problema s povećanjem broja posjetitelja, između ostaloga i zbog svoje povezanosti sa serijom *Igra prijestolja*. Stvaraju se gužve na gradskim zidinama, zbog svih obožavatelja serije koji žele vidjeti Kraljev grudobran uživo, koje će u jednom trenutku dovesti do potpune zasićenosti povijesne jezgre te gubljenja identiteta grada. Sakralne građevine na popisu imaju prednost što je njihova namjena originalna kao mjesto okupljanja i molitve te veći broj ljudi koji ih posjećuje ne predstavlja za sada problem kakav se polako javlja u Dubrovniku te na Plitvičkim jezerima.

Kod nematerijalne baštine, s druge strane, koja se obrađivala u trećem poglavlju, javlja se mogućnost odlaska u zaborav ukoliko ljudi zaborave na neki od običaja. Tradicionalni običaji su nešto što ispunjava narod na duhovnoj razini jer svaka pjesma, igra ili nešto što se može povezati s jednim predjelom nosi sa sobom određenu razinu pripadnosti. Tradicionalni plesovi su posebni zbog toga što povezuju narod u vremenu slavlja, a Hrvatska u svakoj od svojih regija ima bar jedan specifičan ples. Ministarstvo kulture je prepoznalo neke od njih, ali ipak samo je jedan specifičan ples za sada završio na UNESCO-voj listi. Pjevanje, s druge strane, osobito je prepoznato s više različitih oblika upisanih na listu nematerijalne baštine, kao i jednom vrstom na listi ugrožene

baštine. Običaji, kojih u Hrvatskoj ne nedostaje, uvijek su bili vezani za određeni period, godišnje doba ili crkveni datum. Svaki kraj našao je nešto specifično po čemu je postao poznat te je zahvaljujući aktivnom djelovanju Ministarstva bar mali dio tih običaja upisan na listu. Iako, nasuprot par tisuća dobara upisanih na listu Ministarstva, 17 dobara upisanih na listu UNESCO se čini malo, potrebno je razumjeti da nije svaki običaj toliko specifičan da bi bilo predložen kao nominacija.

Tentativna lista na upis u slučaju Hrvatske nije prevelika. Petnaest stavki mnogo je manje od nekih drugih država, posebice ukoliko se uvidi da se na listi nalazi i jedno proširenje već postojećeg dobra upisanog na listu. Nažalost, djelomično je za to zaslužna sama država jer se novac ne ulaže ravnomjerno u održavanje svih lokaliteta te se zbog toga razni popravci ili dopune ne mogu uvijek odraditi u skladu s periodom i stilom izgradnje nekog objekta. Tu se uočava puljska Arena kao glavni primjer, što je i opisano u četvrtom poglavlju. Dosta stavki koje se nalaze na tentativnoj listi su izgrađene, a manji broj je prirodno oblikovan.

Hrvatska kao država ima mnogo toga ponuditi, ali ključ dobre ponude je postojanje potražnje. Kada se nađe pravi balans, svi ciljevi o očuvanju mogu biti postignuti. Ukoliko jedno ili drugo prevagne, javlja se opasnost od prezasićenosti te gubitka izvornosti s jedne, odnosno brisanja starog načina života s druge strane. Stavke koje se trenutno nalaze na UNESCO-vim listama materijalne i nematerijalne baštine zasigurno su zaslužile biti na njoj, zbog jednog ili više kriterija. No, činjenica da se nalaze na listi samo je jedan dio rješenja u očuvanju. Drugi dio nalazi se u rukama same države i njezinih građana jer je na njima da prirodna i izgrađene dobra čuvaju od uništenja, a nematerijalna dobra zaštite od zaborava prenošenjem znanja na mlađe generacije. Ukoliko se to zaboravi, sav novac svijeta neće biti potreban jer će ono najbitnije, kultura, osjećaj ponosa i pripadnosti nestati, a bez toga čovjek ne može biti u potpunosti ispunjen.

IZVORI I LITERATURA

Alan Čaplar, Joško Belamić, Iris Biškupić Bašić i dr.; *Blaga Hrvatske*, Zagreb, 2013.

Višnja Grabovac, *UNESCO: sva blaga svijeta*, Samobor, 2013.

<http://whc.unesco.org/> (31. srpnja 2019.)

<https://ich.unesco.org> (22. kolovoza 2019.)

<https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=5220> (22. kolovoza 2019.)

<https://visitsplit.com/hr/528/peristil> (18. kolovoza 2019.)

<https://np-plitvicka-jezera.hr/prirodna-i-kulturna-bastina/kulturno-povijesna-bastina/> (18. kolovoza 2019.)

POPIS PRILOGA

<https://whc.unesco.org/uploads/nominations/1240.pdf> - Nominacijski dokument- Stećci

<https://whc.unesco.org/archive/1997/whc-97-conf208-17e.pdf> - Zapis sjednice UNESCO-a , Napulj 1997

<https://whc.unesco.org/uploads/nominations/1240.pdf> - Nominacijski dokument- Starogradsko polje Hvar

<https://whc.unesco.org/uploads/nominations/963.pdf> - Nominacijski dokument-Katedrala sv. Jakova u Šibeniku

<https://ich.unesco.org/en/RL/art-of-dry-stone-walling-knowledge-and-techniques-01393> – Suhozid, nominacijski dokument, pristanak svih država na nominacijskom dokumentu

<https://ich.unesco.org/en/declare-an-intention-of-nomination-00772> – Deklaracija želje za nominiranjem na listu nematerijalne baštine

SAŽETAK

UNESCO-va lista baštine predstavlja važnu stavku u očuvanju spomenika i tradicijskih običaja država. Ova tema prikazuje sva hrvatska dobra, bilo da su ona materijalna ili nematerijalna. S 10 materijalnih lokaliteta i 17 nematerijalnih stavki uvrštenih na listu Hrvatska nije na vrhu po broju, ali je zasigurno svaka zaštićena stavka bitna na svoj način. Postoji velik broj lokaliteta koji bi trebali biti pod zaštitom UNESCO-a te bi se Ministarstvo kulture trebalo više aktivirati na tom polju ako žele spriječiti propadanje ili moderniziranje brojnih spomenika. Za sada trebamo biti ponosni na sve lokalitete i dobra koji su na listi i nadati se da će još veći broj uspjeti upisati se.

Ključne riječi: UNESCO, Hrvatska, kulturna baština, materijalna baština, nematerijalna baština, nasljeđe, zaštita

ABSTRACT

Croatia on UNESCO World Heritage List

UNESCO World Heritage List of tangible and intangible sites presents an important part in keeping the monuments and the cultural heritage of countries alive. This paper presents all registered sites in Croatia. With 10 tangible and 17 intangible sites placed on the list, Croatia might not be on top by numbers, but each and every one of the sites is important in its own way. There is a large number of sites which should be under the protection of UNESCO, and the Ministry of Culture should become more active in this field if they wish to prevent degradation or modernization of many monuments. For the time being, we should be proud of all the sites and goods which are already on the list and hope many more will be registered in the future.

Key words: UNESCO, Croatia, cultural heritage, tangible heritage, intangible heritage, heritage, protection

Sažetak pregledala: Jasmina Gagulić Lalić, mag. educ. philol. angl. et mag. paed.